

*Войцішук Ж. В.,
викладач кафедри романо-германської філології
Рівненського державного гуманітарного університету*

КОНЦЕПТ «ДОРОГА» В НІМЕЦЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ МЕТАФОРИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)

Анотація. У статті досліджуються особливості функціонування концепту «дорога» в німецькій політичній метафориці на матеріалі німецькомовних публіцистичних текстів. Метафорам зі сфери концепту «дорога» притаманний високий прагматичний потенціал, вони здатні відображати різні політичні події, маючи при цьому як позитивні, так і негативні конотації. Особливість метафор цієї групи полягає в тому, що вони включають в себе певний розвиток, а розвиток політичних відносин між країнами часто зображується як подорож – рух до віддаленої точки або нової стадії. Особлива увага приділяється ролі метафори як інструменту впливу на реципієнта.

Ключові слова: метафора, концептуальна (когнітивна) метафора, метафорика, метафоричність, концепт, публіцистичний текст, публіцистичний стиль, реципієнт.

Постановка проблеми. Незважаючи на те що вивчення проблеми політичної метафорики відображено в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців (Н. Арутюнова, В. Гак, С. Мезенін, В. Телія, Ю. Караулов, Дж. Лакофф, М. Джонсон, А. Чудінов), питання про політичну метафору й особливості її функціонування в публіцистичному тексті залишається актуальним у сучасній лінгвістиці. У сучасному українському мовознавстві домінує погляд на метафору як на художній засіб, цей феномен аналізують насамперед на матеріалі художньої літератури, про що свідчить значна кількість новітніх досліджень, зокрема дисертаційних (Н. Варич, Т. Деркач, Т. Єщенко, Н. Чендей, Т. Матвєєва, О. Тищенко). В окремих працях з'ясовано роль метафори в науковому тексті (Г. Дядюра, Н. Непийвода, О. Чучешкова, Н. Зелінська). Метафору розглядають також як спосіб творення мовної картини світу (О. Балабан, Н. Лобур).

Дослідженню метафори в політичному тексті присвячені дисертаційні праці Х. Дацишин («Метафора в українському політичному дискурсі») та О. Чадюк («Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації»).

На сучасному етапі метафора розглядається з урахуванням логіко-філософського (Н. Арутюнова), логіко-психологічного (А. Річардс, Х. Делагар, Дж. Сьорль), психологічного (К. Блер, К. Юнг), лінгвістичного (В. Телія, П. Рікер) і когнітивного аспектів (Дж. Віко, М. Блек, М. Тернер, А. Ченкі, С. Глаксберг, К. Рахіліна) [1, с. 326–329].

Об'єкт дослідження – концепт «дорога» в німецькій політичній метафориці на матеріалі німецькомовних публіцистичних текстів.

Предмет дослідження – когнітивна структура та функціональні характеристики метафор зі сфери концепту «дорога» в німецькій політичній метафориці.

Матеріалом для аналізу слугувала вибірка політичних метафор із такого друкованого періодичного видання мови оригіналу, як “Focus”, за період 2013–2015 рр.

Мета статті – визначити місце концепту «дорога» в німецькій політичній метафориці та виявити особливості функціонування метафор зі сфери цього концепту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальна (когнітивна) метафора – це одна з форм концептуалізації, когнітивний процес, який виражає й формує нові поняття. За своїм джерелом когнітивна метафора відповідає здатності людини відтворювати зв'язки між різними індивідами й класами явищ, полегшуючи процес сприймання інформації. На думку американських лінгвістів, «метафора пронизує наше повсякденне життя, причому не тільки мову, а й мислення та діяльність. Наша буденна понятійна система, у межах котрої ми дуємо й діємо, по суті своїй метафорична» [2, с. 27].

Термін «концепт» з'явився в лінгвістичній літературі в кінці ХХ ст., його використовували Д. Ліхачов, Н. Арутюнов, Ю. Степанов та ін. У лінгвістиці концепт розглядається як ідеальна ментальна сутність, як модель свідомості, що узагальнює образ слова, як «багатовимірне ментальне утворення, у складі якого виділяються образно-перцептивна, понятійна й ціннісна сторони», як «фрагмент життєвого досвіду людини», «квант знання, яке ми переживаємо» [3, с. 7, 3, 361].

Концепт розкриває денотативний, конотативний і сигніфікативний зміст слова, відображаючи уяву про певне явище, об'єкт і мовні елементи, які з ним асоціюються. До семантики слова-концепту входить комплекс позамовних екстралінгвальних знань – концептосфера мови безпосередньо залежить від культури нації (А. Вежбицька), її літератури, мистецтва, релігії, фольклору, науки. Концепти кожної мови є неповторними та своєрідними.

Щоб розглянути особливості функціонування метафор зі сфери концепту «дорога» в публіцистичному тексті, коротко зупинимося на його специфіці.

У словнику лінгвістичних термінів Д. Ганича, І. Олійника [4] подаються такі характеристики публіцистичного стилю: він характеризується популярністю, образністю, полемічною загостреністю, яскравістю передавання думки. Публіцистичному стилю властиві дві основні, нерозривно поєднані функції: інформативності та впливу.

Кожному авторові властива власна манера подавання тієї чи іншої інформації, а також власна позиція щодо зображуваних подій, ефективними засобами вираження якої дуже часто слугують метафори. А. Чудінов вважає, що «основна функція політичного мовлення – це зміна уявлень адресата про політичну реальність, свого роду перетворення політичного світу у свідомості читачів і слухачів. Один із найважливіших засобів такого перетворення – метафорична модель, яка дає змогу уявити якусь складну проблему як достатньо просту та добре знайому, зробити її більш значущою або, навпаки, відволікти від неї увагу суспільства, показати один із варіантів розвитку

подій як абсолютно неможливий чи, навпаки, цілком природний» [5, с. 42].

Саме на врахуванні вищезазначених явищ здебільшого й ґрунтується прагнення використовувати в політичному мовленні когнітивну метафору, яку вводять Дж. Лакофф і М. Джонсон у праці «Метафори, якими ми живемо».

У статті ми зробимо спробу проаналізувати особливості функціонування метафор зі сфери концепту «дорога» в німецькій політичній метафориці на матеріалі німецькомовних публіцистичних текстів. Звернімося до розгляду вказаних метафор на матеріалі друкованого періодичного видання мови оригіналу “Focus” за період 2013–2015 рр.

Політична діяльність дуже часто концептуалізується в метафорах руху та знаходження у просторі. Метафорам цієї групи притаманний високий прагматичний потенціал, вони здатні відображати різні політичні події. Саме за допомогою таких метафор можна підкреслити рішучість і цілеспрямованість дій політиків чи певних політичних партій або ж, навпаки, їх бездіяльність і затягування вирішення певної проблеми. Особливість метафор зі сфери концепту «дорога» полягає в тому, що вони включають у себе певний розвиток. Часто розвиток політичних відносин між країнами зображується як подорож. Ідеться про те, що обидві сторони намагаються розвинути й покращити їхні політичні та економічні зв'язки, зробити відносини більш дружніми. Коли ближче розглянути семантику слів *Entwicklung* і *Reise*, то можна переконатися, що вони мають спільні компоненти – це рух до віддаленої точки або нової стадії.

Загалом метафори можна поділити на кілька підгруп залежно від того, які фази дороги вони відображають. Метафори, що відображають початок дороги (*Wegangfang-Metaphern*): *sich an den Weg der Versöhnung machen*, метафори, які відображають проміжок дороги (*Streckenverlauf-Metaphern*): *auf einem guten Pfad sein*, і метафори, що сигналізують про кінець дороги (*Metaphern, die das Ende des Weges signalisieren*): *mit Verhandlungen zu Ende kommen*. Серед вищенаведених підгруп метафор переважають насамперед такі, які відображають певний проміжок дороги, тобто належать до другої групи метафор. Наведемо такі їх приклади: Frankreichs Präsident François Hollande, der ebenso wie Merkel in Minsk vermittelt hatte, zeigte sich vorsichtig optimistisch mit Blick auf die weitere Entwicklung: “Ich glaube, wir sind auf einem guten Weg”, sagte er. Griechenlands Premier Alexis Tsipras zeigte sich vor seinem ersten Gipfel wohlgenut: “Ich bin sehr zuversichtlich, dass wir eine beidseitig tragbare Lösung finden, um die Wunden der Sparpolitik zu heilen, die humanitäre Krise überall in der Europäischen Union anzugehen und Europa anzugehen und Europa zurück auf den Pfad von Wachstum und sozialem Zusammenhalt zu bringen” [6]. Ex-Metro-Chef Cordes betonte, die Aufnahme direkter Gespräche zwischen Brüssel und der Eurasischen Wirtschaftskommission wäre ein wichtiger Schritt auf dem Weg zu einer Lösung im Ukraine-Konflikt [7]. Der Kampf gegen Steuerhinterziehung habe nie ein Ende. “Aber innerhalb einer Woche ist mehr Wegstrecke zurückgelegt worden als in 20 Jahren”... [8].

Метафори *wir sind auf einem guten Weg; ein wichtiger Schritt auf dem Weg zu einer Lösung im Ukraine-Konflikt; innerhalb einer Woche ist mehr Wegstrecke zurückgelegt worden als in 20 Jahren* указують на позитивний розвиток політичних та економічних подій. Автори досить часто використовують ці метафори в заголовках, щоб привернути й утримати увагу читача.

З погляду створення стратегії, метафора *Europa zurück auf den Pfad von Wachstum und sozialem Zusammenhalt zu bringen*

сигналізує про спроби консенсусу та співпраці. Дуже часто автори використовують поряд із метафорами такі оцінні прикметники, як *wichtiger, guter* тощо. Їхня функція полягає в тому, щоб подати різні ступені й відтінки метафори. А тому їх необхідно брати до уваги під час аналізу останніх.

Рух дорогою передбачає також подолання проміжних етапів дистанції, що відповідають чітко спланованій послідовності кроків, а тому графік руху – важливий показник подорожі. Він так само необхідний для подорожі, як хороша програма для розвитку країни чи її певних регіонів. Слово *Fahrplan* використовується, щоб позначити кількість заходів, які прагнуть ужити обидві політичні сторони.

Метафоричним фрагментом у реченнях *Dazu gehören auch die Freilassung aller Gefangenen und der Abzug aller schweren Waffen aus der Region. Darüber hinaus hatten sich alle Seiten auf einen Fahrplan zur politischen Stabilisierung verständigt* [9] автор має на меті підкреслити готовність сторін консолідуватися й ужити всі відповідні заходи, необхідні для політичної стабілізації.

У наступних реченнях канцлер Німеччини Ангела Меркель схвалює реформи, проведені в Україні, а прикметник *einzig*, що супроводжує метафору *Fahrplan*, підсилює її. Так А. Меркель наголошує на тому, що дотримання Мінської угоди – це єдина умова деескалації. *Für Kiew seien die Wahlen aber wichtig, “denn Gesprächspartner für uns wird eine gewählte Autorität vor Ort sein”.* Damit dies erreicht werde, sei die Durchsetzung einer “realen Waffenruhe” wichtig. Die im Februar geschlossene Vereinbarung von Minsk sei derzeit der einzige Fahrplan für eine Deeskalation [10].

Метафоричним фрагментом у реченнях *Die Ukraine hat hohe Schulden bei Russland wegen unbezahlter Gasrechnungen. Ziel des Treffens am Freitag in Brüssel war es, einen Fahrplan für weitere Gespräche auszuloten* [11] автор намагається донести читачеві інформацію про те, що політичні сили готові зробити відповідні кроки, щоб домовитися про наступні поставки російського газу до України.

Будь-яка дорога рано чи пізно закінчується, і бувають глухі кути, так і в політиці бувають ситуації, вирішення котрих на цей момент немає. Хорошим прикладом цього є наступні метафоричні речення. *“Wir haben uns außenpolitisch in eine Sackgasse hineinmanövriert”,* sagte der Präsident des Verbandes Deutscher Maschinen- und Anlagenbau ...” [12]. Nach Einschätzung des Auswärtigen Amtes sind alle bisherigen Anstrengungen in eine Sackgasse geraten; deshalb sei die Unterstützung für die Mistura ein Versuch, angesichts des unerträglichen Leids auch Denk-Blockaden aufzubrechen ... [13].

Рухаючись дорогою, неминуче можна опинитися на роздоріжжі або перед вибором у політиці. Саме в такій ситуації до речним і сприятливим для реалізації політичних планів є зелене світло світлофора: *Athen muss bis Ende April eine Reform- und Sparliste vorlegen, um grünes Licht für ausstehende Kredithilfen zu bekommen* [14].

Досить часто трапляються метафори, пов'язані зі зменшенням чи збільшенням швидкості руху. Тим самим автор, уживаючи їх, намагається влучно описати ситуацію та звернути увагу читача на недоліки в роботі політиків чи всієї політичної системи. Гальмувати в політиці – означає перешкоджати реалізації певних політичних та економічних програм. Die Schweizerische Nationalbank (SNB) hatte den Euro-Mindestkurs von 1,20 Franken Mitte Januar aufgegeben. Die darauf folgende Aufwertung des Frankens dürfte die Schweizer Wirtschaft bremsen und zu Arbeitsplatzverlusten

führen [15]. *Schärfere Wirtschaftssanktionen gegen Russland in der Krim-Krise würden den Aufschwung in Deutschland aus Sicht des Außenhandels-Verbands nur kurzfristig bremsen* [16].

Висновки. Отже, проаналізувавши особливості функціонування метафор зі сфери концепту «дорога» в німецькій політичній метафориці, ми доходимо висновку, що вони є важливим способом інтерпретації дійсності в публіцистичних текстах. Ці метафори влучно описують політичну й економічну ситуацію, маючи при цьому як позитивні, так і негативні конотації. Характерним для метафор цієї групи є те, що вони включають у себе певний розвиток. Саме розвиток політичних відносин між країнами досить часто зображується як подорож із певним графіком руху, яка може бути більше чи менше успішною. Політичні метафори такого роду є не лише одним із інструментів впливу, маніпуляції нашої свідомості, а й водночас інструментом, який притягує й утримує нашу увагу, насичує текст яскравими образами.

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава, 2006. – С. 326–329.
2. Лакофф Д. Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф. – М., 2004. – С. 27.
3. Карасик В. Введение в когнитивную лингвистику / В. Карасик. – Кемерово, 2004. – С. 7, 3, 361.
4. Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів / Д. Ганич, І. Олійник. – К., 1985.
5. Чудинов А. Россия в метафорическом зеркале / А. Чудинов // Русская речь. – 2002. – № 1. – С. 42.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...und-finanzen-die-themen-des-eu-gipfels_id_4472635.htm.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...el-stellt-putin-handelszone-in-aussicht_id_4425492.htm.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...ter-legen-vermoegensverhaeltnisse-offen_aid_961404.htm.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...berlin-gespraech-mit-gauck-und-merkel_id_4546614.htm.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...dert-unterstuetzung-im-ukraine-konflikt_id_4586247.htm.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...eche-mit-russland-und-ukraine-in-berlin_id_4560347.htm.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...sanktionen-schaden-deutscher-wirtschaft_id_4145889.htm.
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...ringt-verhandlungen-mit-assad-ins-spiel_id_4551982.htm.
14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...es-gibt-absolut-kein-liquidaetsproblem_id_4546407.htm.
15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...ssiert-die-schweiz-die-franken-freigabe_id_4520947.htm.
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/...onen-bremsen-aufschwung-nur-kurzfristig_id_3682381.htm.

Войцишук Ж. В. Концепт «ДОРОГА» в немецкой политической метафорице (на материале немецкоязычных публицистических текстов)

Аннотация. В статье исследуются особенности функционирования концепта «дорога» в немецкой политической метафорице на материале немецкоязычных публицистических текстов. Метафорам из сферы концепта «дорога» свойственный высокий прагматический потенциал, они способны отображать различные политические события, имея при этом как положительные, так и отрицательные коннотации. Особенность метафор данной группы заключается в том, что они включают в себя определенное развитие, а развитие политических отношений между странами часто изображается как путешествие – движение к удаленной точке или новой стадии. Особое внимание уделяется роли метафоры как инструмента воздействия на реципиента.

Ключевые слова: метафора, концептуальная (когнитивная) метафора, метафорица, метафоричность, концепт, публицистический текст, публицистический стиль, реципиент.

Voitsishuk Zh. The concept of “ROAD” in German political metaphors (on the basis of German journalistic texts)

Summary. In our work analyzed the peculiarities of the concept of «road» in German political metaphors on the basis of German journalistic texts. Metaphors from the scope of the concept of “road” have a pragmatic potential, they are able to reflect the different political events, while having both positive and negative connotations. Feature metaphors of this group is, that they include a certain development. And the development of political relations between countries is often depicted as a journey – the movement to a remote point or to a new stage. Particular attention is paid to the role of metaphor as a tool to influence the recipient.

Key words: metaphor, conceptual (cognitive) metaphor, metaphor, metaphorical, concept, journalistic text, journalistic style, recipient.